ШЕВЧУК О.В.
(*Запорізький нац. ун-т*)

ПРОБЛЕМА ПОСЕСИВНОСТІ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

The article deals with the problem of possessivness in the Modern English. The phenomena is regarded on the level of the lexical-Functional Field, its types are also analysed.

Key words: *possessivness, semantics, lexical-functional, level.*

Метою даної статті є розгляд явища посесивності в рамках функціонально-семантичного поля у сучасній англійській мові. Поставлена мета реалізується через розв'язання наступних завдань*:* проаналізувати різноманітні аспекти трактування посесивності; розглянути функціонально-семантичне поле посесивності та його різновиди; дослідити семантику посесивності у сучасній англійській мові.

Об'єктом дослідження є функціональне семантичне поле посесивності у сучасній англійській мові.

Предметом дослідження є явище посесивності у сучасній англійській мові.

Проблема посесивності неодноразово висвітлювалася в роботах багатьох вчених, причому у фокусі уваги дослідників була, як правило, семантика посесивності. Так, О.М. Селіверстова відмічає, що існує два розуміння терміну «посесивність» – «широке» і «вузьке». Відповідно до першого, посесивність розглядається як власне приналежність, відповідно до другого – ширший спектр відносин між об'єктами, зокрема – відносини між предметом і ознакою, що характеризує його, наприклад, ***man of power*** [Селіверстова 2004].

Широкого трактування посесивності дотримується і О.В. Бондарко: «Посесивність як семантична категорія є мовною інтерпретацією широкого кола відносин володіння, приналежності, який включає співвідношення частини і цілого» [Бондарко 1996, с.29]. Схожий підхід розвинений і при аналізі семантичної типології посесивності [Чинчлей 1990]. Основною темою приведених вище досліджень була семантика предикативної посесивності.

Як можна бачити, круг проблем, що обговорюється у зв'язку з посесивністю, надзвичайно великий. Він включає дослідження семантики посесивних відносин, проблеми відчужуваної/невідчужуваної приналежності, зв'язку посесивності і визначеності, проблеми структури посесивних предикацій, схожості кодування посесора і головних учасників предикації (зокрема відмінковий синкретизм) [Seiler 1983; Heine 1997], підйому посесора, типології ад'єктивного vs. означувального генитива тощо [Lyons 1986; Plank 1992; Koptjevskaja-Tamm 2003].

П.В. Гращенков висловлює думку про те, що не зареєстровано такої мови, в якій відносини приналежності виражалися б «за допомогою простої предикації і не могли б бути виражені в іменній групі…Таким чином, іменна

група кожної природної мови здатна надати приклад особливого кодування посесивності [Гращенков 2007, с. 27].

У даній статті ми зосередимося на одному з аспектів посесивності, а саме, – на формальних засобах виразу іменникової приналежності в сучасній англійській мові. Таке звуження даної теми зроблене лише з однією метою – зробити завдання дослідження реалістичними. Нас цікавитимуть, перш за все, способи виразу посесивних відносин в таких конструкціях, де і посесор і те, чим володіють, виражені іменниками.

У лінгвістиці під полем прийнято розуміти сукупність мовних (головним чином лексичних) одиниць, об'єднаних за змістом (іноді також на основі формальних показників), які відображають понятійну, предметну або функціональну схожість позначуваних явищ [Кузнецов 2002; Новіков 1991]. Функціональне-семантичне поле – це система різнорівневих мовних одиниць (лексичних, морфологічних, синтаксичних), здатних виконувати одну спільну функцію на основі спільності категоріального змісту. Іншими словами – це угрупування граматичних і лексичних одиниць, що ґрунтуються на певній поняттєвій категорії, а також різні комбіновані (лексико-синтаксичні, лексико-семантичні та ін.) засоби певної мови, які взаємодіють на основі спільності їх семантичних функцій (наприклад, функціонально-семантичне поле фазовості, часу, каузативності, особи тощо) [Бондарко 1988, с. 12].

Взагалі О.В. Бондарко запропонував три поняття, на яких можуть ґрунтуватися зіставні дослідження: «семантична категорія», «функціонально-семантичне поле» і «категоріальна ситуація» [Бондарко 1988, с. 12]. Семантична категорія (на думку М.П. Кочергана її краще називати поняттєвою категорією) – незалежна від конкретного формального вираження інваріантна семантична константа (наприклад, якість, кількість, визначеність/невизначеність, градація, **посесивність**, аспектуальність, таксис, модальність, персональність тощо). Семантичні (поняттєві) категорії є універсальними. Функціонально-семантичне поле – двостороння одиниця, що об’єднує інваріантне значення і різносторонні формальні заосби його вираження [Кочерган 2005, с.14-15].

При спільності змісту, одиниці поля можуть мати різні формальні характеристики, у залежності від чого прийнято розрізняти функціонально-семантичні поля, де інтегральна понятійна ознака представлена в одиницях, що відносяться до різних рівнів мови (лексичного, морфологічного, синтаксичного) [Бондарко 1983, с. 206]. Граматичні поля – об'єднання граматичних засобів вираження деякого граматичного значення [Адмоні 1984, с. 105]; словотворчі або морфосемантичні поля, для елементів (слів) яких крім семантичної близькості характерна наявність спільного афікса або основи [Кузнецов 2002, с.381]; лексичні поля – об'єднання слів за спільністю їх лексичного значення, що підводиться під деяку понятійну категорію [Вердієва 1986, с. 115]. Залежно від характеру цієї категорії і від міри її абстракції, лексичні поля можуть включати: одиниці, що відносяться до конкретних частин мови і згруповані на основі спільності тільки своєї частиномовної семантики (граматично гомогенні частиномовні поля) [Бабушко 1998, с. 20]; одиниці, що відносяться до різних

частин мови і подібні за своїм лексичним значенням (граматично гетерогенні семантичні поля) [Сандіго-Гросе 1991, с. 15]; одиниці, що відносяться до однієї і тієї ж частини мови і об'єднувані на підставі спільності їх лексичного значення (лексико-семантичні поля) [Апресян 1995, с. 251; Стратонова 1981, с. 15]. У зв'язку з рядостановищем своїх одиниць, всі перераховані вище поля можуть бути віднесені до парадигматичним, відмінних від синтагматичних (поля В. Порцига), побудованих за асоціативним принципом сумісності, типу «іти-ноги», «гавкати-собака» [Кузнецов 2002, с. 381].

Розгляд посесивності в рамках функціонально-семантичного поля в англійській мові обумовлений рядом чинників. До них відносяться наступні: 1) наявність в мові засобів різних рівнів, що виражають інваріантну ознаку посесивності; 2) наявність спільної функції у посесивних одиниць; 3) наявність взаємозв'язку між посесивними одиницями мови.

При вивченні посесивності виявилося практично неможливим замкнутися в орбіті тільки лексичних засобів вираження володіння (тобто на лексичному рівні). Посесивність виражається не тільки лексично, вона реалізується і на інших рівнях мови (морфолого-синтаксичному, синтаксичному). При вираженні посесивності конституенти поля проявляють свої особливості, не «дублюючи один одного».

Функціонально-семантичне поле посесивності розглядається відповідно до принципів функціональної граматики, мета якої – розкрити суть взаємодії різних типів значення, систему функціонування різних мовних засобів при передачі понятійних категорій.

Конституенти, відносячись до різних рівнів, взаємодіють і функціонують спільно, спираючись на принцип «єдності в різноманітті», втілений у семантичному потенціалі граматичних форм і конструкцій, який включає різноманіття типових і одиничних значень.

Значення посесивності у конституентів поля може модифікуватися. Під взаємодією контексту конституент набуває здатності виражати цілу гамму відтінків посесивності й імплікувати різний зміст.

Різні конституенти ФСП посесивності по-різному репрезентують ситуацію посесивності: дієслова представляють відносини суб'єкта володіння до об'єкта володіння, іменники представляють ситуацію посесивності повністю або частково, конструкції з присвійним займенником і іменники в родовому відмінку репрезентують суб'єкт володіння, знак відношення і об'єкт, у конструкціях N1 of N2, N1 with N2 – представлені експліцитно всі три компоненти ситуації, у поєднаннях N1 N2 знак відношення не виражений, він експлікується на основі семантичного співположення N1 і N2. Таким чином, ситуація посесивності в англійській мові може бути представлена схематично таким чином.

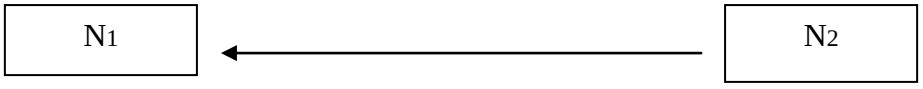

посесор об'єкт

R – знак відношення

Е.Л. Березович вважає, що «аналіз семантичних полів можна вести на трьох рівнях – власне семантичному, мотиваційному і рівні культурної символіки» [Березовіч 2004, с. 5].

Власне семантичний рівень утворюється виходячи із значень слів; склад одиниць, які слід розглядати при роботі на цьому рівні, визначається логічними відносинами між поняттями. Мотиваційний рівень поля означає «угрупування слів на основі спільності і їх мотиваційної моделі (мотиваційної ознаки)» [Толстая 2002, с. 116].

Якщо розглядати смисловий простір, пов'язаний з традиційною народною культурою, то обидва вказані рівні в деяких випадках продовжуються третім рівнем – рівнем культурної символіки.

Згідно результатів дослідження, можна зробити наступні висновки, що залишаючись у рамках власне лексичних відносин, неможливо встановити відношення ієрархічної залежності, які лежать в основі концептуальної моделі світу [Караулов 1981, с. 366]. Обидві системи зв'язків – внутрішньомовні і позамовні, - накладаючись один на одного, взаємодіючи один з одним, створюють у результаті химерну мережу парадигматичних відносин між словами усередині поля посесивності і, аналогічно, між лексико-семантичними варіантами в семантичній структурі окремого слова із значенням посесивності.

Дослідження може бути продовжене на матеріалі різноманітних функціональних стилів і типів тексту в національних варіантах сучасної англійської мови.

Література

Адмони В.Г. Основы теории грамматики / В.Г. Адмони. – М.: Едиториал УРСС, 2004с. - 104 с. *Апресян* Ю.Д. Избранные труды. Том 1. Лексическая семантика. Синонимические средства языка / Ю.Д. Апресян. – М.: Восточная литература, Языки русской культуры, 1995. – 472с. *Бабушко* С.Р. Категориальное пространство локативных и темпоральних наречий современного английского языка : дис. … канд.филол.наук: 10.02.04 / С.Р. Бабушко. – Черкасы, 1998. – 228с. *Березович* Е.Л. К этнолингвистической интерпретации семантических полей / Е.Л. Березович // Вопросы языкознания. - 2004. - №6. – С. 3-24. *Бондарко* А.В. Понятия «семантическая категория, функционально-семантическое поле» и «категориальная ситуация» в аспекте сопоставительных исследований / А.В. Бондарко // Методы сопоставительного исследования языков. – М.: Наука, 1988. – С.12-19. *Бондарко* А.В. Проблемы грамматической семантики и русской аспектологии / А.В. Бондарко. - СПб., 1996. *Вердиева* З.Н. Семантическое поле в современном английском языке. – М.: Высшая школа, 1986. – 115с. *Гращенков* П.В. Типология посессивных конструкций / П.В. Гращенков // Вопросы языкознания .– 2007. – № 3. – С.25 - 53. *Караулов* Ю.Н. Лингвистическое конструирование и тезаурус литературного языка / Ю.Н. Караулов. – М.: Наука, 1981. – 360с. *Кочерган* М.П. Теорія фукнціонально-семантичного поля і її застосування в зіставному мовознавстві /М.П. Кочерган// Мовознавство. - 2005. - №4-5. – С.13-19. *Кузнецов* А.В. Поле / А.В. Кузнецов // Лингвистический энциклопедический

словарь / [Под ред. В.Н. Ярцевой]. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2002. – С. 380 – 381. *Новиков* Л.А. Семантическое поле как лексическая категория / Л.А. Новиков // Теория поля в современном языкознании. – Уфа: Изд-во Башкирского государственного университета, 1991. – Ч.1. – С.3-7. *Толстая* С.М. Мотивационные семантические модели и картины мира // Русский язык в научном освещении. – 2002. - №1(3). – С. 113 – 124. *Сандиго-Гросе* Э.С. Поле понимания в современном английском языке. Характерологическое исследование : автореф. дис. … на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 „Германские языки”/ Э.С. Сандиго-Гросе. – Пятигорск, 1991. – 15с. *Селиверстова* О.Н. Труды по семантике / О.Н. Селиверстова. – М.: Языки славянской культуры, 2004. - 564с. *Стратонова* Т.Я. Лексико- семантическая группа прилагательных, характеристика умственной способности человека (на материале современного немецкого языка) : автореф. дис. … на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 „Германские языки” / Т.Я. Стратонова. - Л, 1981. – 19с. *Чинчлей* К.Г. Типология категории посессивности. – Кишинев: Штиинца, 1990. – 154 с. *Heine* B. Possession. Cognitive Sources, Forces and Grammaticalization / Heine B. –. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. – 274 p. *Koptjevskaja*-Tamm M. Possessive Noun Phrases in the Languages of Europe / Koptjevskaja-Tamm M. // In Noun Phrase Structure in the Languages of Europe. - Berlin: Mouton de Gruyter, 2003. - P. 621-722. *Lyons* J. Linguistic Semantics: An Introduction / Lyons J. - Cambridge: Cambridge University Press, 1986. – 356p. *Plank* F. Possessives and the distinction between determiners and modifiers/ Plank F. // Journal of Linguistics. - l992. - # 28 – p. 453-468. *Seiler* H. Subjectivity and objectivity in the domain of POSSESSION / Seiler H. // Semiotica. – 2009. - Issue 173. - P. 417–429.

ЯЦЕНКО П. І.
(Запорізький нац. ун-т)

НОМІНАТИВНА І КОМУНІКАТИВНА ОРГАНІЗАЦІЯ СУРЯДНО-ПІДРЯДНОГО ПОЛІНОМУ В ОФІЦІЙНО-ДІЛОВІЙ КОМУНІКАЦІЇ

The article is dedicated to the research of formal-grammatical, semantic-syntactical and communicative organization of an art of the composite sentences, such as coordinative-subordinate polynom on the material of contracts and legislative acts. The main characteristics of this sentence are a paragraph-structure and often conjunctionless coordinative connection between components of the sentence. The cognitive basis of appearing of polynoms in discourse is a particular explanation, which can be given using them.

***Key words**: coordinative-subordinate polynom, formal-grammatical model, discourse, paragraph, speech act.*